

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ**

Кравчук Петро Юрійович

УДК 343.98

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Ірпінь – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального права і процесу юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Батюк Олег Володимирович,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри кримінального права і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Басиста Ірина Володимирівна,

Прикарпатський факультет Національної академії внутрішніх справ,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності

кандидат юридичних наук

Грицюк Ігор Васильович,

Національний університет державної податкової служби України,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

Захист відбудеться «10» грудня 2015 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.855.03 у Національному університеті державної податкової служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету державної податкової служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розісланий «___» _____ 2015 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. В. Омельчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Дані права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Крім того, втручання у сферу відносин власності людини є неприпустимими. У ст. 41 Конституції з цього приводу проголошено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності.

Особливу небезпеку для суспільства несуть грабежі та розбої, які посягають як на відносини власності, так і на відносини з охорони життя й здоров'я людини. Зазначені кримінальні правопорушення є прямими порушеннями цілої низки конституційних прав і свобод людини, що і обумовлює їх значну суспільну небезпечність.

Кризові явища в економіці України обумовлюють як стабільно високий рівень злочинності в країні в цілому (2010 р. – 500902; 2011 р. – 475204; 2012 р. – 586469; 2013 р. – 539218; 2014 р. – 529139), так і зростання окремих видів кримінальних правопорушень, серед яких особливу небезпеку становлять грабежі (2010 р. – 23300; 2011 р. – 22966; 2012 р. – 23177; 2013 р. – 22140; 2014 р. – 20541) та розбої (2010 р. – 4029; 2011 р. – 3715; 2012 р. – 3423; 2013 р. – 2663; 2014 р. – 3895). За останні п'ять років в Україні щороку реєструвалося в середньому більше 20 тис. грабежів, з яких розкривалося лише близько 50%. А щодо розбоїв, то їх за останні роки, щороку в середньому реєструвалося понад 3,5 тис. але в 2014 році їх кількість зросла на 46,3% у порівнянні із попереднім 2013 роком.¹

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці багатьох вчених, що розкривають концептуальні засади методики розслідування кримінальних правопорушень та використання при цьому спеціальних знань, а саме праці Ю. П. Аленіна, Л. І. Аркуші, О. В. Батюка, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. В. Бірюкова, Т. В. Будко, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, Л. А. Гарбовського, В. Г. Гончаренка, О. Ф. Долженкова, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, О. І. Мотляха, В. В. Назарова, Л. В. Омельчук, Н. А. Потомської, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, В. В. Тіщенко, В. В. Топчія, Л. Д. Удалової, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та інших вчених.

Безпосередньо проблеми розслідування грабежів і розбоїв на рівні вітчизняних кандидатських дисертацій досліджували: В. П. Колонюк («Розслідування розкрадання грошових засобів і цінних паперів в ощадних банках, які вчиняються шляхом крадіжки, грабежу, розбою», 1991 р.); А. А. Патик («Взаємодія слідчих та

---

¹ Статистична інформація 2011-2015 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт (Генеральна прокуратура України). – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>; Стан та структура злочинності в Україні 2005-20.11.2015 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт (МВС України). – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/48496>

оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів», 2011 р.); В. В. Тіщенко («Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів», 2003 р.); Г. О. Чорний («Методика розслідування розбоїв з проникненням у житло», 1998 р.), Г. В. Щербакова («Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян», 2006 р.) та ін.

Опубліковані праці використано автором як вихідні науково-теоретичні основи дослідження обраної теми.

Аналіз законодавства, літературних джерел та матеріалів кримінальних справ (проваджень) показує, що при значній увазі до використання спеціальних знань різних категорій кримінальних правопорушень, проблема повноцінного використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв недостатньо досліджена, що зумовлює недоліки та суттєві труднощі при розслідуванні зазначених кримінальних правопорушень, а тому дана проблематика залишається актуальною. Сьогодні є нагальна потреба висвітлення проблем використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв. Основні завдання, які повинна вирішувати криміналістика в зазначеному напрямі – це актуалізація наукового і методичного забезпечення при використанні спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв, підвищення результативності шляхом впровадження в діяльність органів досудового розслідування найновіших наукових досліджень і передового досвіду.

Зазначене зумовило обрання теми дослідження, що свідчить про її актуальність не тільки для теорії кримінального процесу та криміналістики, але й для практики розслідування кримінальних правопорушень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось відповідно до п. 2.2. Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007; Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, затверджених наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів НАПрН України 24 вересня 2010 року № 14-10 (зі змінами, внесеними постановою загальних зборів від 05 березня 2012 року № 4-12); відповідає Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011; ґрунтується на положеннях Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р.

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки 27 листопада 2014 року (протокол № 4).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз наукових досліджень, законодавчих актів, криміналістичних рекомендацій,

матеріалів слідчої та судової практики щодо використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв, а також теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій, спрямованих на удосконалення відповідних засобів у діяльності правоохоронних та судових органів щодо доказування у кримінальному провадженні.

Відповідно до мети дослідження, визначено такі основні *задачі*:

- висвітлити стан наукової розробленості проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв;
- розкрити сутність і значення спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв;
- визначити роль та основні напрями використання трасологічних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв;
- комплексно висвітлити існуючу практику та визначити основні напрями використання можливостей дослідження зброї, вибухових пристроїв та їх слідів в ході розслідування грабежів і розбоїв;
- показати сучасні можливості дослідження матеріалів, речовин та виробів при розслідуванні грабежів і розбоїв;
- висвітлити основні напрями удосконалення використання судово-медичних досліджень при розслідуванні грабежів і розбоїв;
- розробити криміналістичні рекомендації, спрямовані на удосконалення практики використання судово-психологічних та судово-психіатричних досліджень в ході розслідування грабежів і розбоїв;
- визначити основні напрями удосконалення використання одорологічних досліджень при розслідуванні грабежів і розбоїв.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають при використанні спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв.

Предмет дослідження – використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціально юридичних методів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета та взаємодоповнювали один одного.

З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження використовувалися такі методи: *діалектичний метод* – використовувався при вивченні всіх питань дисертаційного дослідження в динаміці, що дозволило виявити їх взаємозумовленість та системність взаємозв'язків (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *метод формальної логіки* – дав змогу детальніше зрозуміти зміст розглядуваних питань (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *порівняльно-правовий метод* – використовувався під час аналізу норм матеріального і процесуального права, наукових категорій, визначень тощо (підрозділ 1.2), *історико-правовий метод* – надав можливість розкрити зміст ключових понять дисертації: «спеціальні знання», «спеціальні пізнання», а також розвиток наукових поглядів на окремі проблемні питання (підрозділ 1.2); *догматичний метод* – використовувався під час тлумачення правових та криміналістичних категорій

(підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *метод системного аналізу* – застосовувався для комплексного узагальнення стану наукової розробленості проблем використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв (підрозділ 1.1); *системно-структурний метод* – дав змогу визначити структуру трасологічних, судово-медичних, судово-психологічних та психіатричних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2); *статистичні методи* – використовувалися при ілюстрації теоретичних висновків даними державної статистики, для узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *соціологічні методи* (застосовувалися для підтвердження наукових висновків даними анкетування працівників слідства (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені результати анкетування 447 слідчих МВС України, з таких регіонів України, як: Івано-Франківська, Харківська, Одеська, Чернігівська області та міста Києва за 2012–2015 роки; узагальнені дані вивчених 438 кримінальних проваджень (справ) щодо вчинених грабежів та розбоїв за період 2008–2014 років; офіційні дані Державної служби статистики України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає як у самій постановці проблеми, так і у способі її вирішення. За характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексних, наукових, монографічних досліджень проблеми використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв. У дисертації обґрунтовується низка нових теоретичних положень і висновків, які розширюють уявлення та визначають перспективи наукового забезпечення використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв.

Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, є такі положення і висновки:

вперше:

– комплексно розглянуто теоретичні положення, правові основи та організаційні засади діяльності суб'єктів використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв;

– виокремлені чіткі критерії розмежування між поняттями «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання» та запропоновано в ч. 1 ст. 69 КПК України встановити, що вказаний там суб'єкт кримінальної процесуальної діяльності має спеціальні пізнання, а не спеціальні знання, оскільки даний термін найбільш прийнятний для відображення сукупних умінь і навичок практичної реалізації людиною теоретичних знань про певний вид діяльності;

удосконалено:

– поняття та визначення «спеціальні знання», «спеціальні криміналістичні знання», «спеціальні криміналістичні пізнання», критерії відмежування цих понять;

– криміналістичні рекомендації щодо виявлення та вилучення об'єктів

трасологічних досліджень, зброї, вибухових пристроїв, матеріалів, речовин та виробів при розслідуванні грабежів і розбоїв;

– криміналістичні рекомендації щодо призначення судово-медичних та судових психолого-психіатричних експертиз під час розслідування грабежів і розбоїв;

дістали подальшого розвитку:

– аналіз вивчення наукових досліджень проблем використання спеціальних знань, під час розслідування грабежів та розбоїв, з метою поліпшення інформаційного забезпечення при розслідуванні таких кримінальних правопорушень;

– криміналістичні рекомендації щодо сучасних можливостей дослідження зброї, вибухових пристроїв та слідів їх використання, матеріалів, речовин та виробів, одорологічних слідів в ході розслідування грабежів і розбоїв;

– криміналістичні рекомендації спрямовані на удосконалення оцінки результатів судово-медичних та психолого-психіатричних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, і можуть бути в різних сферах діяльності, зокрема у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальших досліджень проблем використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв;

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін до кримінального процесуального законодавства України;

– *навчальному процесі* – при підготовці навчально-методичних праць та проведенні занять за відповідними темами з навчальних дисциплін криміналістика, судова медицина та психіатрія (акт впровадження Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна» від 5 лютого 2013 р.; акт впровадження Європейський університет від 3 березня 2015 р.).

– *практичній діяльності* – як рекомендації щодо використання спеціальних знань в ході розслідування грабежів і розбоїв (акт впровадження в практичну діяльність Апеляційного суду Донецької області від 29 листопада 2013 р.; акт впровадження в практичну діяльність НДЕКЦ при УМВС України у Волинській області від 17 квітня 2015 р.; акт впровадження в практичну діяльність Снятинського РВ УМВС України в Івано-Франківській області від 13 лютого 2015 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального права і процесу юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на п'яти міжнародних науково-практичних конференціях: «Напрямки вдосконалення міжнародного та національного права на сучасному етапі» (м. Тернопіль, 2011 р.), «Проблеми реалізації та захисту прав людини в умовах законодавчого реформування» (м. Тернопіль, 2011 р.), «Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні»

(м. Тернопіль, 2011 р.), «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Актуальні проблеми права, держави та юридичної науки» (м. Тернопіль, 2012 р.), та семи всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах: «Шляхи реформування правової системи» (м. Луцьк, 2011 р.), «Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів» (м. Київ, 31 березня, 2011 р.), «Актуальні проблеми експертології» (м. Київ, 2011 р.), «Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки : проблемні питання (м. Київ, 2011 р.), «Інформатизація судово-експертної діяльності» (м. Київ, 2012 р.), «Теорія і практика сучасного кримінального права, кримінології, кримінального процесу та криміналістики» (м. Луцьк, 2012 р.), «Досудове розслідування у сучасних умовах : проблеми, тенденції та перспективи» (м. Київ, 2012 р.)

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено в 18 наукових працях, серед яких 5 наукових статей, опублікованих в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 стаття – в іноземному фаховому виданні, та 12 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура дисертації визначається її метою, задачами, предметом дослідження, відповідає логіці наукового пошуку та вимогам МОН України та композиційно складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок, з яких основний текст дисертації – 197 сторінок, 15 додатків на 28 сторінках та список використаних джерел – 35 сторінок (317 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, ступінь її наукової розробленості та науково-теоретична основа; зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, задачі та методи дослідження; висвітлено наукову новизну, емпіричну базу, методологічну основу, практичне значення отриманих результатів та форми їх апробації.

Розділ 1 «Наукова розробленість проблеми та сутність спеціальних знань, що використовуються під час розслідування грабежів і розбоїв» складається з двох підрозділів.

У підрозділ 1.1 «Стан наукової розробленості проблеми використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв» з метою поліпшення інформаційного забезпечення діяльності при розслідуванні грабежів і розбоїв, здійснений аналіз наукових досліджень проблем використання спеціальних знань, під час розслідування таких кримінальних правопорушень.

Зазначено, що не дивлячись на значну кількість досліджень проблеми розслідування грабежів і розбоїв, більшість з них були виконані ще в період

існування СРСР, на території пострадянських держав, без урахування ситуації та специфіки діяльності правоохоронних органів України на сучасному етапі при розслідуванні таких протиправних діянь; а ті дослідження, що виконані за часів незалежності України, проводилися з урахуванням положень КПК України ще 1960 року.

Виокремлено проблеми, які потребують більш детального розгляду, вирішення по новому чи дослідження вперше, зокрема: поняття і види спеціальних знань, які використовуються під час розслідування грабежів і розбоїв; техніко-криміналістичне забезпечення і участь спеціалістів під час розслідування грабежів і розбоїв; трасологічні дослідження під час розслідування грабежів і розбоїв; дослідження зброї, вибухових пристроїв і слідів їх використання; дослідження матеріалів, речовин і виробів; судово-медичні та психіатричні дослідження та ін.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та види спеціальних знань, що використовуються під час розслідування грабежів і розбоїв»* зазначено, що правовою підставою використання спеціальних знань в ході розслідування грабежів і розбоїв є норми кримінального процесуального законодавства України, які не встановлюють чітких критеріїв, необхідних для відмежування спеціальних від інших неспеціальних знань, а тлумачення терміна «спеціальні знання» у діючому кримінальному процесуальному законодавстві України взагалі відсутнє, в зв'язку з чим запропоновано авторське визначення цього поняття.

Дослідження природи спеціальних пізнань, показало, що вони містять у собі ті ж риси, що й спеціальні знання, а саме: не можуть бути правовими; не є загальновідомими; становлять основу професійної підготовки й професійного досвіду людини; використовуються в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом, з метою сприяння органам досудового розслідування й суду у виявленні доказової інформації.

Розмежовано терміни «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання». Зазначено, що під спеціальними знаннями слід розуміти наукові, технічні й практичні відомості, що призначені для професійного навчання людини або її роботи з певної спеціальності і які закріплені в різних матеріальних носіях цієї інформації, а спеціальні пізнання – це навички й уміння конкретної людини, вироблені нею для практичного використання спеціальних знань.

Виокремлено відомості, які відносяться до спеціальних криміналістичних знань, а також визначено спеціальні криміналістичні пізнання як навички й уміння застосування техніко-криміналістичних засобів і методів під час розслідування кримінальних правопорушень, набуті суб'єктом пошуково-ідентифікаційної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі спеціальних криміналістичних знань. Запропоновано зміни до ч. 1 ст. 69 «Висновок експерта» КПК України, де зазначено, що суб'єкт кримінальної процесуальної діяльності має спеціальні пізнання, а не спеціальні знання, оскільки даний термін найбільш прийнятний для відображення сукупних умінь і навичок практичної реалізації теоретичних знань про певний вид людської діяльності.

Розділ 2 «Використання можливостей криміналістичних досліджень під

час розслідування грабежів і розбоїв» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Роль трасологічних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв»*, розглянуто основні види трасологічних досліджень, які проводяться при розслідуванні грабежів і розбоїв (за слідами людини (ніг, губ, зубів, інших частин тіла), слідами паління, одягу, тварин, транспортних засобів та ін.). Зроблено висновок, що дослідження трасологічних слідів дозволяє визначити механізм їх утворення, особливості слідоутворюючого об'єкта і його виду (групову) приналежність, що дає змогу ідентифікувати цей об'єкт.

Зазначено, що криміналістично значиму інформацію, можна отримати під час розслідування грабежів і розбоїв, шляхом дослідження: замків і замикаючих пристроїв, контрольних пломб і закруток, вузлів і петель (при їх пошкодженні, повторному використанні, відтворенні змісту цифрових і буквених відбитків на пломбі тощо), слідів транспортних засобів (для встановлення технічних даних транспортного засобу, напряму його руху, механізму виникнення слідів в момент події тощо), знарядь правопорушення (для встановлення видової приналежності таких знарядь, способів і послідовності утворення ними слідів, ідентифікації конкретного знаряддя, інструмента (механізму) тощо).

Проведене вивчення матеріалів кримінальних проваджень (справ) про грабежі та розбої показало, що найчастіше на дослідження направляються такі трасологічні об'єкти: сліди рук людини (24,4%); знаряддя правопорушення (23,1%); сліди ніг і взуття (16,0%); сліди транспортних засобів (13,9%); замки і замикаючі пристрої (8,9%); сліди паління (сигарет) (2,1%); сліди нігтів людини (1,6%); сліди одягу (1,1%); контрольні пломби і закрутки (0,9%); вузли і петлі (0,9%). Майже не направляються на дослідження, а відповідно і не вилучаються, сліди губ, інших частин тіла людини (наприклад, носа, чола, щоки, підборіддя, ліктів і колін), тварин.

У підрозділі 2.2 *«Особливості дослідження зброї, вибухових пристроїв та слідів їх використання під час розслідування грабежів і розбоїв»*, зроблено висновок, що в ході розслідування грабежів і розбоїв, під час судово-експертного дослідження об'єкта зброєзнавства вирішуються різні ідентифікаційні й розпізнавальні (діагностичні) завдання. Об'єкти криміналістичного зброєзнавства містять інформацію як про самі об'єкти, так і про обставини їх зберігання, використання, виготовлення, переробки, транспортування, інші обставини, які є предметом дослідження в кримінальному судочинстві. Систематизовано завдання, які можна вирішити шляхом дослідження вогнепальної зброї, патронів і їх частин, вибухових речовин і вибухових пристроїв в ході розслідування грабежів і розбоїв (зокрема, встановлення: наявності та призначення вибухової речовини, способу виготовлення вибухового пристрою, придатності вибухового пристрою до вибуху, виготовлення декількох вибухових пристроїв в умовах кустарного виробництва, зберігання їх в одному приміщенні тощо).

Виокремлено недоліки огляду місця події, а саме: а) неповнота в описі локалізації і фіксації об'єктів на місці події; б) невиправдане зменшення радіусу огляду; в) відсутність масштабних схем із визначенням розташування як елементів речової обстановки (будівлі, меблі тощо), так і пошкоджень на них; г) проведення

замірів не від епіцентру вибуху, а від ближніх будівель, нерухомих об'єктів; г) неповнота в дослідженні проникаючих пошкоджень об'єктів, невиявлення, як результат, осколків вибухового пристрою; д) відсутність фотографій або відеозапису воронки вибуху, або інших слідів; е) невилучення слідів і контрольних зразків; є) непроведення оглядів електро- і газового обладнання в будинках і, як результат, відсутність у протоколах оглядів даних про їх технічний стан; ж) відсутність чіткої фіксації розташування трупів відносно епіцентру вибухів і розташування видимих пошкоджень на їх тілах і одязі на момент огляду; з) неправильна упаковка об'єктів, яка не забезпечує збереження наявних на ній слідів, перш за все слідів вибухових речовин.

У підрозділі 2.3 «Дослідження мікрооб'єктів під час розслідування грабежів і розбоїв», зроблено висновок, що досить вагомим і специфічним носієм криміналістично значимої інформації у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої, є мікрооб'єкти, а тому розглянуто проблемні питання їх виявлення, вилучення та фіксації, застосування при цьому окремих техніко-криміналістичних засобів та методів.

Крім цього, розглянуті окремі проблемні питання участі спеціаліста під час огляду місця події в кримінальному провадженні щодо грабежів або розбоїв, та сформульовано послідовність його дій в ході такої роботи. Виокремлено та проаналізовано завдання дослідження мікрооб'єктів матеріалів, речовин та виробів у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої.

Зазначено, що приступаючи до пошуку мікрооб'єктів, спеціаліст на основі аналізу характеру грабежу або розбою повинен визначити механізм контактної взаємодії тіла правопорушника, потерпілого чи інших учасників події, яка розслідується, їх одягу й предметів, які перебувають при ньому, з одного боку, і матеріальною обстановкою місця події, з іншого, у результаті якого відбувається взаємний обмін мікрооб'єктами.

Виокремлено вимоги, яких повинен дотримуватися спеціаліст під час проведення слідчих (розшукових) дій, у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої, вилучаючи мікрооб'єкти, зокрема: не допускати деформації і руйнування мікрочасток; не використовувати методи, способи та пакувальні матеріали, які можуть змінити склад, структуру, стан та властивості речовини (матеріалу) мікрооб'єктів; упаковувати їх так, щоб не змінити місце розташування на предметі-носії тощо. Усі зміни, яким піддаються мікрооб'єкти й предмети-носії в ході слідчих (розшукових) дій, повинні бути детально зафіксовані в матеріалах досудового розслідування з використанням відповідних криміналістичних засобів і методів (опис, фотографування, копіювання на липкі поверхні тощо)

Розділ 3 «Використання можливостей судово-медичних, психіатричних, психологічних та одорологічних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Судово-медичні дослідження під час розслідування грабежів і розбоїв», зазначено, що в ході розслідування грабежів і розбоїв може призначатися ціла низка судово-медичних експертиз, серед яких типовими є: судово-медична

експертиза живих осіб, судово-медична експертиза речових доказів, судово-імунологічна експертиза крові та виділень, судово-медична експертиза часток органів і тканин, судово-медична експертиза волосся, судово-цитологічна експертиза, судово-медична експертиза у відділеннях судово-медичної криміналістики, експертиза з дослідження мікрооб'єктів, генотипоскопічна експертиза.

Встановлено, що під час розслідування грабежів і розбоїв судово-медичні експертизи потерпілих та інших осіб можуть проводитися з метою встановлення характеру та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, рідше – встановлення статі, статевої зрілості (наприклад, якщо розбій поєднується із згвалтуванням), ознак симуляції, дисимуляції, агравації штучних хвороб, самокаліцтва частин тіла тощо.

Визначено, що судово-медична експертиза речових доказів призначається з метою дослідження різних об'єктів, як біологічного (кров, волосся, слина, сеча, кал, органи та тканини тощо), так і небіологічного походження (одяг, знаряддя травми тощо). Судово-імунологічні експертизи, в ході розслідування таких кримінальних правопорушень, призначаються з метою встановлення наявності і групової належності об'єктів людського походження (крові, виділень, волосся тощо).

В ході розслідування грабежів і розбоїв, часто приходиться досліджувати знаряддя, яким нанесено потерпілому тілесні ушкодження, з метою пошуку на них клітин тканин людини. З цією метою доцільне призначення судово-цитологічної експертизи, яка проводиться для встановлення в слідах на речових доказах наявності клітин тканин людини, визначення їх видової, групової, статевої та органно-тканинної належності з використанням спеціальних цитологічних методів, методик та знань у галузі судової медицини.

Судово-медичні експертизи у відділеннях судово-медичної криміналістики проводяться з метою визначення знарядь травми, їх деформації та ідентифікації на підставі вивчення ушкоджень на тілі, одязі, взутті потерпілого, а також ототожнення особи, визначення природи та елементного складу мікрооб'єктів, слідів, накладень, а також реконструкції ситуації, за якої були нанесені ушкодження.

У підрозділі 3.2 «Судово-психологічні та психіатричні дослідження під час розслідування грабежів і розбоїв» автором виокремлено основні напрями використання спеціальних психологічних знань під час розслідування грабежів і розбоїв, а саме: визначення неправдивих показань; вироблення тактики окремих слідчих (розшукових) дій з урахуванням індивідуальних особистісних характеристик осіб, які цікавлять слідчого; участь в якості педагога, психолога під час допиту неповнолітнього та малолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного; визначення ролі кожного з учасників кримінального правопорушення, вчиненого групою осіб (лідер, «слабка ланка» тощо).

Встановлено загальні умови допустимості застосування спеціальних психологічних пізнань у кримінальному судочинстві, незалежно від організаційно-тактичних форм: відповідність застосування прийомів і методів діючому законодавству; етична допустимість таких прийомів і методів; наукова

обґрунтованість і експериментальна достовірність використовуваних положень і висновків тощо.

Систематизовано комплекс основних питань, які підлягають встановленню під час проведення судово-психологічної експертизи. Визначено основні недоліки призначення та проведення судово-психіатричних та комплексних психолого-психіатричних експертиз у кримінальних провадженнях щодо грабежів та розбоїв, які зумовлюють виникнення під час оцінки слідчими висновків судово-психіатричних та комплексних психолого-психіатричних експертиз у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої та запропоновано напрями їх вирішення. Зокрема: а) повторні експертизи призначаються у випадках сумнівів в обґрунтованості початкових висновків, що характерно для випадків коли ці висновки не узгоджуються із вчиненим і відомостями про особу досліджуваних, про характер вчинених ними правопорушень; б) в актах експертиз, особливо у випадку визначення вікової неосудності неповнолітніх, не завжди відображаються застосовані методики дослідження психіки досліджуваних, що утруднює оцінку повноти виконаної експертами роботи і обґрунтованості висновків; в) іноді висновки експертів є суперечливими; г) не завжди оптимальною є організація судово-психіатричного обстеження досліджуваних, можливість амбулаторного їх дослідження необґрунтовано замінюється стаціонарним, що призводить до продовження строків досудового розслідування та тримання під вартою.

У підрозділі 3.3 «Одорологічні дослідження під час розслідування грабежів і розбоїв» зазначено, що використання слідів запаху під час розслідування грабежів і розбоїв є одним із перспективних напрямів розвитку методики розслідування таких кримінальних правопорушень. Широке впровадження в практику розслідування грабежів і розбоїв одорологічних методів дозволяє значно поліпшити результати роботи органів внутрішніх справ при розслідуванні даних правопорушень.

На основі вивчення такого явища як «запаховий слід», вироблені значимі для практики розслідування грабежів і розбоїв криміналістичні рекомендації. Раціональне використання запахових слідів, залишених на місці події, відкриває для органів досудового слідства додаткові можливості для викриття особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Проблеми ж, які виникають у зв'язку з використанням запахових слідів у рамках кримінального процесуального закону, потребують подальшого вдосконалення з боку спеціалістів (біологів) та криміналістів.

Зроблено висновок, що спеціально підготовлені службово-розшукові собаки під час розслідування грабежів і розбоїв можуть залучатися з метою: а) переслідування й виявлення правопорушників «за гарячими слідами»; б) встановлення маршруту пересування учасників події до місця вчинення кримінального правопорушення й від нього; в) обстеження місцевості й приміщень з метою пошуку загублених або захованих предметів, які мають відношення до правопорушення; г) проведення оперативної кінологічної (одорологічної) «виборки»; г) впізнання вилучених предметів за заданим розшуковій собаці запахом, які перевіряються на причетність до правопорушення (зазвичай предметів

одягу); д) розшуку захованих (закопаних) трупів, зброї, наркотичних засобів.

Визначено, що при умові дотримання процесуальних правил вилучення запахових слідів на місці події та забезпеченні необхідних процесуальних гарантій під час процедури ідентифікації запахів, дані судово-одорологічних експертиз можуть використовуватися у сукупності з іншими доказами в якості доказової бази, під час розслідування грабежів і розбоїв, а також у судовому розгляді таких кримінальних справ.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні обґрунтовуються і висвітлені такі основні положення, висновки і рекомендації, які спрямовані на вирішення питання використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв:

1. Важливі питання використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв, лише фрагментарно розроблялися у дисертаційних дослідженнях науковців. Зокрема, йдеться про активне залучення спеціалістів при проведенні експертних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв; використання спеціальних пізнань при розслідуванні серійних грабежів і розбоїв; підвищення ефективності співпраці слідчих та спеціалістів під час розслідування грабежів і розбоїв.

2. Зроблено висновок, що критерієм відмежування спеціальних знань від усіх інших є їх цільове призначення для теоретичної підготовки людини до здійснення нею якої-небудь професійної діяльності. Виділено терміни «спеціальні знання» та «спеціальні пізнання». Запропоновано під спеціальними знаннями розуміти наукові, технічні й практичні відомості, призначені для професійного навчання людини або її роботи з певної спеціальності, закріплені в різних матеріальних носіях цієї інформації (література, магнітні й електронні носії інформації) тощо. Визначено, що спеціальні пізнання – це навички й уміння конкретної людини, вироблені нею для практичного використання спеціальних знань.

3. Встановлено що важливу роль при розслідуванні грабежів і розбоїв відіграють спеціальні криміналістичні знання та спеціальні криміналістичні пізнання. До спеціальних криміналістичних знань, віднесено відомості про техніко-криміналістичні засоби й методи виявлення, фіксації, вилучення й дослідження матеріальних слідів кримінального правопорушення й інших речових доказів, застосовуваних у ході експертної, слідчої або судової діяльності, закріплені в різних матеріальних джерелах, носіях цієї інформації. А спеціальні криміналістичні пізнання – це навички й уміння застосування техніко-криміналістичних засобів і методів у ході розкриття, розслідування й попередження кримінальних правопорушень, набуті суб'єктом пошуково-ідентифікаційної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі спеціальних криміналістичних знань.

4. На основі узагальнення матеріалів слідчо-судової практики, зроблено

висновок, що виявлена вогнепальна зброя й сліди її застосування можуть містити інформацію, яка характеризує особу злочинця, його навички, іноді професійну приналежність, обставини, що відносяться до об'єктивної сторони вчиненого (напрямок пострілу, кількість зроблених пострілів, місце стрільби, справність зброї тощо). Виокремлено і узагальнено групи недоліків, які характерні для кримінальних проваджень щодо грабежів і розбоїв, поєднаних із вчиненням вибухів, на наступних етапах досудового розслідування, а саме: 1) під час підготовки до огляду місця події; 2) при огляді місця події; 3) в ході підготовки матеріалів для проведення експертиз; 4) власне при призначенні судових вибухово-технічних експертиз.

Призначаючи експертизу холодної зброї, слідчий, прокурор повинен врахувати такі обставини: а) призначати експертизу тільки в необхідних випадках; б) у постанові давати повний опис об'єкта, який направляється на експертизу, і вказувати його походження; в) для призначення експертизи холодної зброї не потрібно зразків для порівняльного дослідження.

5. Зазначено, що одним із перспективних напрямів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо розслідування грабежів і розбоїв є широке використання мікрооб'єктів, які незалежно від волі особи, що вчинила кримінальне правопорушення, практично завжди залишаються на місці події і містять у собі важливу криміналістично значиму інформацію, яку можна виявити та вилучити. Під час роботи з мікрооб'єктами на місці події при грабежах і розбоях спеціаліст-криміналіст зобов'язаний: враховувати всі можливі способи передачі інформації мікрооб'єктами; виконувати усі маніпуляції з мікрооб'єктами й предметами-носіями так, щоб максимально зберегти переданий ними обсяг інформації.

6. Зроблено висновок, що важливе місце при вчиненні грабежів і розбоїв відводиться експертним судово-медичним дослідженням, серед яких типовими є: судово-медична експертиза живих осіб; речових доказів, часток органів і тканин; судово-імунологічна експертиза крові та біологічних виділень; судово-цитологічна експертиза та генотипоскопічна експертиза.

Генотипоскопічна експертиза (генетична експертиза) у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої дозволяє категорично встановити спорідненість по крові (ідентифікацію особи). Перевагами такої експертизи щодо традиційних методів імунологічних досліджень є більш конкретні висновки, висока чутливість методів, можливість дослідження декількох зразків.

7. Встановлено, що основними напрямками використання спеціальних психологічних знань під час розслідування кримінальних правопорушень про грабежі і розбої є: встановлення факту неправдивих показань; складання «психологічного портрета» кримінального правопорушника та передбачуваної жертви; консультативна допомога в проведенні слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів з участю осіб, які мають дефекти, патологічні зміни психіки; вироблення тактики окремих слідчих (розшукових) дій з урахуванням індивідуальних особистісних характеристик осіб, які цікавлять слідчого; участь в якості педагога під час допиту неповнолітнього та малолітнього свідка, потерпілого,

підозрюваного; участь психолога-спеціаліста в галузі нейролінгвістичного програмування у допитах свідків, підозрюваних, обвинувачуваних; консультація психолога-спеціаліста в галузі вікової, соціальної і кримінальної психології під час розслідування кримінальних правопорушень неповнолітніх; соціально-психологічний аналіз взаємодії слідчого з працівниками органів внутрішніх справ під час розслідування групових кримінальних правопорушень; допомога у вирішенні конфліктів і бар'єрів спілкування, ослаблення і припинення протидії розслідуванню; визначення ролі кожного з учасників групового кримінального правопорушення (лідер, «слабка ланка») тощо.

8. Виокремлено, що під час проведення слідчих (розшукових) дій основним методом визначення об'єктів, на яких можуть перебувати сліди запаху, є уявне моделювання дій кримінального правопорушника на основі ретельного аналізу обстановки місця події, показань потерпілих і очевидців.

Визначено, що одним з провідних методів дослідження слідів запаху людини під час розслідування грабежів і розбоїв є метод криміналістичної одорології, сутність якого полягає у зборі, консервації й лабораторній ідентифікації запахів спеціалістами. При проведенні лабораторно-одорологічної ідентифікації запахів, узятих зі сліду на місці події і запахів, які містяться у зразках запаху особи, яка перевіряється, дозволяє під час розслідування грабежів і розбоїв встановлювати : а) конкретних осіб, які залишили сліди запаху на місці події; б) кількість учасників грабежу або розбою й роль кожного з них; в) факт вчинення декількох грабежів або розбоїв однією особою (на підставі визначення спільності джерела запахових слідів, зібраних у різний час і в різних місцях); г) приналежність особі, яка перевіряється, вилучених речей, знярядь правопорушення й інших об'єктів; г) приналежність потерпілим викрадених речей; д) конкретних осіб – за вилученими на місці події волоссям, слідам крові й потожирової речовини, кромками нігтів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кравчук П. Ю. Особливості допиту потерпілих під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 434-437 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_4_71.pdf
2. Кравчук П. Ю. Виявлення мікрооб'єктів під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Науковий вісник Академії муніципального управління : збірн. наук. праць. Серія «Право». – 2012. – Вип. 2. – С. 281–286.
3. Кравчук П. Ю. Використання можливостей одорології під час розкриття і розслідування грабежів та розбоїв / П. Ю. Кравчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – № 21. – Ч. II. Том. 3. – С. 132–137.
4. Кравчук П. Ю. Особливості призначення судової психологічної експертизи під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Науковий

вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – № 23. – Ч. II. Том. 3. – С. 85–87.

5. Кравчук П. Ю. Типові судово-медичні експертизи при розслідуванні грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України. Серія «Економіка. Право». – 2014. – № 4. – С. 132–138.

6. Кравчук П. Ю. Призначення судової психіатричної експертизи під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // KELM: NAUKA. EDUCATION. LAW. MANAGEMENT. – Lodz : Fundacja «Oswiata i Nauka Bez Granic PRO FUTURO», 2015. – № 2 (10). – Р. 102–117.

7. Кравчук П. Ю. Особливості огляду місця події при розслідуванні грабежу / П. Ю. Кравчук // Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні : матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 25 лютого, 2011 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2011. – С. 105–106.

8. Кравчук П. Ю. Питання огляду місця події в розслідуванні грабежів / П. Ю. Кравчук // Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів : матер. наук.-практ. конф., (Київ, 31 березня, 2011 р.). – К. : ННПСіК НАВСУ, 2011. – С. 102–103.

9. Кравчук П. Ю. Призначення судово-медичної експертизи по справі про розбій / П. Ю. Кравчук // Проблеми реалізації та захисту прав людини в умовах законодавчого реформування : матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 28 квітн. 2011 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2011. – С. 60–62.

10. Кравчук П. Ю. Особливості окремих слідчих дій при розслідуванні розбою / П. Ю. Кравчук // Шляхи реформування правової системи : темат. збірник тез наук. семінару з обговорення сучасних правових проблем та шляхів їх подолання, присвячений професійному святу – Дню юриста. – Луцьк : ЛРоЛ Університету «Україна», 2011. – С. 43–44.

11. Кравчук П. Ю. Особливості допиту потерпілого при розслідуванні розбою / П. Ю. Кравчук // Напрямки вдосконалення міжнародного та національного права на сучасному етапі : матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 8 грудн. 2011 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2011. – С. 69–71.

12. Кравчук П. Ю. Деякі питання допиту потерпілих під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки : проблемні питання : матер. наук.-практ. семін., (Київ, 23 грудн. 2011 р.). – К. : ННПСіК НАВС, 2012. – С. 89–94.

13. Кравчук П. Ю. Окремі експертизи при розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів / П. Ю. Кравчук // Актуальні проблеми експертології : матер. кругл. столу, (Київ, 25 січн. 2012 р.). – К. : ННПСіК НАВС, 2012. – С. 101–103.

14. Кравчук П. Ю. До питання про розмежування понять «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання» / П. Ю. Кравчук // Інформатизація судово-експертної діяльності : тези доповід. кругл. столу. (Київ, 29 березн. 2012 р.). – К. : ННПСіК НАВС, 2012. – С. 118–120.

15. Кравчук П. Ю. Особливості складання планів та схем в ході огляду місця

події під час розслідування розбоїв / П. Ю. Кравчук // Актуальні проблеми права, держави та юридичної науки : матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 1 червн. 2012 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2012. – С. 53–54.

16. Кравчук П. Ю. Можливості дослідження холодної зброї та слідів під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 11 грудн. 2012 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2012. – С. 65–68.

17. Кравчук П. Ю. Питання віднесення криміналістичних знань і пізнань до спеціальних / П. Ю. Кравчук // Теорія і практика сучасного кримінального права, кримінології, кримінального процесу та криміналістики : збірн. наук. тез за матер. міжкафедр. круг. столу, (Луцьк, 21 грудн. 2012 р.) / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк : Волиньполіграф, 2012. – С. 62–69.

18. Кравчук П. Ю. Проблеми виявлення мікрооб'єктів під час розслідування грабежів і розбоїв / П. Ю. Кравчук // Досудове розслідування у сучасних умовах : проблеми, тенденції та перспективи : тези наук. доповід. та повідом. круг. столу, (Київ, 26 грудн. 2012 р.). – К. : ННПСіК НАВС, 2013. – С. 88–95.

АНОТАЦІЯ

Кравчук П. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет державної податкової служби України, Ірпінь, 2015.

Дисертацію присвячено актуальним проблемам використання спеціальних знань як важливого елемента методики розслідування грабежів і розбоїв. У роботі висвітлено стан наукової розробленості проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв; розкрито сутність і значення спеціальних знань при розслідуванні таких злочинів; визначені роль та основні напрями використання трасологічних досліджень під час розслідування грабежів і розбоїв; комплексно висвітлено існуючу практику та визначені основні напрями використання можливостей дослідження зброї, вибухових пристроїв та їх слідів в ході розслідуванні грабежів і розбоїв; показані сучасні можливості дослідження матеріалів, речовин та виробів при розслідуванні грабежів і розбоїв; висвітлені основні напрями удосконалення використання судово-медичних досліджень при розслідуванні таких злочинів; розроблені криміналістичні рекомендації спрямовані на удосконалення практики використання судово-психологічних та судово-психіатричних досліджень в ході розслідування грабежів і розбоїв; визначені основні напрями удосконалення використання одорологічних досліджень при

розслідуванні грабежів і розбоїв.

Ключові слова : грабіж, розбій, спеціальні знання, судова експертиза, спеціаліст, криміналістичні дослідження, судово-медичні дослідження, судово-психологічна експертиза, судово-психіатричні дослідження.

АННОТАЦІЯ

Кравчук П. Ю. Использование специальных знаний в ходе расследования грабежей и разбоев. – Рукопись.

Диссертация на получение ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет государственной налоговой службы Украины, Ирпень, 2015.

В диссертации рассмотрена научная разработка проблем и понятие «специальных знаний», которые используются в ходе расследования грабежей и разбоев. На основе анализа научных работ выделено, что важные вопросы использования специальных знаний в ходе расследования грабежей и разбоев, разрабатывались в диссертационных исследованиях только фрагментарно.

Разграничены термины «специальные знания» и «специальные познания». Определено, что основным критерием такого разграничения является навык как результат внешнего выражения суммы полученных отдельным индивидом знаний. Предоставлено авторское определение понятия «специальные криминалистические знания», «специальные криминалистические познания» и раскрыто их содержание.

Определены значения трассологических исследований для эффективного проведения досудебного расследования. Установлено, что по результатам исследования следов ног и обуви при расследовании грабежей и разбоев, можно оценить: а) возникновение следов; б) ориентировочные анатомические особенности человека, который оставил след, его функциональные дефекты и особенности; в) вид обуви, которым оставлен след; г) размер обуви, которая оставила след; д) особенности подошвы обуви, которая оставила след; е) разной, или одной и той же обувью оставлены следы; или оставлены одной и той же обувью или тем же человеком, обнаруженные в разных местах событий; е) при наличии образцов для сравнения - конкретная обувь, оставившая след.

Сгруппированы недостатки, которые имеют место во время криминальных процессов по грабежам и разбоям, совершаемым с применением взрывных устройств, при подготовке к осмотру места происшествия и, собственно, его проведении, а также при подготовке материалов для проведения и назначения судебных взрыво-технических экспертиз.

Сделан вывод, что весомым и специфическим носителем криминалистически значимой информации при расследовании грабежей и разбоев являются микрообъекты. Рассмотрены проблемные вопросы их выявления, изъятия и фиксации с применением при этом отдельных технико-криминалистических

средств и методов. Сформулирован алгоритм деятельности специалиста по работе с микрообъектами в ходе осмотра места совершения грабежа или разбоя. Выделены проанализированы задачи предварительного исследования микрообъектов материалов, веществ и изделий по уголовным производствам по грабежам и разбоям.

Систематизирован комплекс основных вопросов, подлежащих установлению при проведении судебно-психологической экспертизы. На основе анализа судебно-следственной практики выделены основные недостатки назначения судебно-психиатрических и комплексных психолого-психиатрических экспертиз по уголовным производствам по грабежам и разбоям и предложены пути их преодоления.

Определено, что в ходе расследования грабежей и разбоев, судебно-медицинская экспертиза вещественных доказательств зачастую назначается с целью исследования объектов как биологического (кровь, волосы, слюна, сеча, кал, органы и ткани), так и небиологического происхождения (одежда, орудия, которыми нанесли травмы и т.д.). Детально рассмотрены особенности назначения судебно-иммунологических экспертиз, судебно-медицинской экспертизы частиц органов и тканей, судебно-медицинской экспертизы волос, судебно-цитологической экспертизы, судебно-медицинской экспертизы в отделениях судебно-медицинской криминалистики, экспертизы по исследованию микрообъектов, генотипоскопической экспертизы в ходе расследования грабежей и разбоев.

Определены условия допустимости использования специальных психологических познаний в уголовном производстве. Обращено внимание на то, что во время расследования грабежей и разбоев не допускается проведение судебно-психологических и психиатрических экспертиз с целью непосредственного решения вопросов права, или вопросов, не требующих для их решения специальных психологических знаний, которые относятся к сфере деятельности следователя и суда.

Определено, что наиболее используемым из методов исследования следов запаха во время уголовного производства является метод криминалистической одорологии. Обращено внимание, что обнаружение запаховых следов при осмотре осуществляют следователь и специалист-криминалист самостоятельно, или с привлечением специалиста-кинолога со служебно-розыскной собакой. При этом внимание должно сосредотачиваться на возможных путях прибытия правонарушителя на место происшествия и его ухода, на места попадания в помещение, транспортное средство, на предметы покушения, одежду и тело потерпевшего, другие объекты и предметы, которые контактировали с правонарушителем.

Ключевые слова : грабеж, разбой, специальные знания, судебная экспертиза; специалист, криминалистические исследования, судебные медицинские исследования, судебная психологическая экспертиза, судебные психиатрические исследования.

SUMMARY

Petro Kravchuk. Use of special knowledge during investigation of robberies and brigandage. – Manuscript.

The dissertation for gaining the scientific degree of Candidate of Law on a 12.00.09 specialty – Criminal procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operative Investigation Activity. – National University of the State Tax Service of Ukraine, Irpin, 2015.

The dissertation is devoted to actual problems of using special knowledge as an important element of robberies and brigandage investigation technique. In this work the condition of a scientific readiness of a problem of special knowledge use during investigation of robberies and brigandage is covered; the essence and values of special knowledge in investigation of such criminal offences is shown; the role and main directions of trasological research during investigation of robberies and brigandage are defined; existing practice is comprehensively covered and the basic directions of possible use of weapon exploration, explosives and their traces analysis in investigation of robberies and brigandage are highlighted; modern opportunities of materials, substances and products research in investigating robberies and robberies are shown; the basic directions of improvement of the use of forensic research in the investigation of such crimes are highlighted; criminalistic recommendations aimed at improving the practice of using forensic psychology and forensic research in the investigation of robberies and brigandage are developed; the basic directions of odorology research improvement in the investigation of robberies and brigandage are defined.

Keywords: robbery, brigandage, special knowledge, judicial examination, the expert, criminalistic researches, judicial medical researches, judicial psychological examination, forensic psychiatric researches.

Підписано до друку 05.11.2015 р. Формат 60×84/16.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Замов. № _____.

Видруковано в Національному університеті
державної податкової служби України.

08201, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31